

Ключевые слова: человеческое развитие, нематериальная экономика, экономика знаний, информационная экономика, постиндустриальное общество, глобализация.

FORMATION OF IMMATERIAL BASIS OF HUMAN DEVELOPMENT UNDER GLOBALIZATION

Darnopykh G. U.

This paper considers the problems of the formation of immaterial economy as a modern framework of human development in the context of globalization. The main trends of this process are tracked and identified. New features of the intangible economy which acquired under the influence of globalization factors are revealed. Contradictory effects of globalization on the creation of the principles of postindustrial society are characterized.

Key words: human development, immaterial economy, knowledge economy, information economy, post-industrial society, globalization.

УДК 330.341.1

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

В. В. Короленко, кандидат економічних наук

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Викладено аналіз інноваційної діяльності як такої, що вдосконалює організацію виробництва, надання послуг, соціальної сфери. Використано статистичні матеріали 2011–2012 рр. по підприємствах Харківської області. Запропоновано напрями забезпечення створення та впровадження інновацій.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, фінансування інновацій, науково-технічні роботи.

Постановка проблеми. Важливість проведення інноваційної політики зумовлена сучасними темпами науково-технічного прогресу. Від якості та ступеня відповідності вимогам платоспроможного ринкового попиту залежить насамперед конкурентоздатність товарів та послуг, а через це — розвиток економіки країни в цілому. Прискорення оновлення виробничої бази, інфраструктури, соціальної сфери, накопичення, обміну, обробки інформації має

сприяти підвищенню ефективності вкладень в усіх видах суспільної та господарської діяльності. Тому забезпечення впровадження інновацій є одним з основних напрямів вдосконалення організації економічного відтворення як на мікро-, так і на макрорівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інноваційного розвитку присвячені багато праць вітчизняних та закордонних науковців, зокрема Б. Є. Патон визначає інновації як процес і результат ефективного просування у виробництво і суспільну практику високих технологій. Він підкреслює, що витрати бізнесу на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи в Україні в два рази менші за загальні асигнування в науку в розвинених країнах і пропонує здійснювати податкове стимулювання витрат підприємств на проведення НДДКР, а також удосконалення амортизаційної політики [3].

Л. І. Федулова зосереджує увагу на необхідності технологічної модернізації виробництва, якості інновацій, виділяє такі їх типи, як технологічні, організаційні, маркетингові, аналізує фактори і перспективи інноваційного розвитку промисловості [5]. І. А. Шовкун розглядає світовий та вітчизняний досвід надання високотехнологічних послуг [7]. М. Бутко зазначає, що інноваційна політика реалізується у формах та методах державного стимулювання науково-технічної діяльності з метою широкого втілення досліджень і розробок у кінцевий виробничий результат — нові види продукції, технологічні процеси, організаційні рішення [1]. О. І. Ковтун досліджує інноваційні стратегії підприємств, результатами яких має стати зростання ефективності виробництва, ресурсозбереження та захист екології [2]. Л. П. Червінська та М. І. Кальницький визначають такі складові інноваційної трудової діяльності: професійна освіта; інноваційний потенціал підприємства, галузі, держави; мотивація трудової діяльності, освітньо-професійне зростання; інноваційна культура тощо [6]. Т. А. Тетеринець вивчає склад позаоборотних активів у галузевому і територіальному розрізі з позицій формування виробничого та інноваційного потенціалу, аналізує структурні зміни основного капіталу в умовах модернізації економіки Білорусі, досліджує динаміку руху основних засобів [4].

Формулювання цілей. Метою статті є дослідження проблеми впровадження інновацій як загальнодержавної, так і на прикладі підприємств Харківської області.

Виклад основного матеріалу. Згідно з усталеним визначенням винаходом є створений або перетворений матеріальний об'єкт чи процес, що відрізняється новизною і має практичне застосування, а саме: пристрій (конструкція, виріб); спосіб (процес виконання дій — операцій, прийомів), що приводять до створення нових або зміни відомих об'єктів; речовина (хімічна сполука, композиції, продукти перетворення), біотехнологічний продукт.

Нова технологія — та, що не має аналогів розробки, сукупність ефективних способів отримання, перетворення, розвитку корисних для життя об'єктів, продуктів, засобів, методів тощо.

Соціальний інноваційний проект — це план, ідея організації, устрою, заснування важливих для суспільства способів взаємодії, що будуть сприяти ефективному розвитку соціуму, зазначення реальних шляхів досягнення цього плану.

В Україні щорічно проводилися міжнародні салони винаходів і нових технологій. Інновації розробляються та впроваджуються, наприклад, за такими напрямками: фундаментальна і прикладна наука, енергетика й електротехніка, загальна та інженерна механіка, робототехніка, оптика, екологія і захист оточуючого середовища, біофізика, біотехнології і біоінженерія і навіть технологія здоров'я і безпеки життєдіяльності, а також підприємництво [8, с. 75–76].

Інновацію в економіці можна визначити як науково обґрунтовану систему перетворень і впровадження нових елементів в організації господарської діяльності з метою її вдосконалення.

Передумовою здійснення інновацій є підготовка кадрів системою освіти; формування інфраструктури наукової діяльності: технічної, матеріальної, фінансової; координація використання результатів розробок з комерційними цілями та в державному управлінні. Безпосереднє інвестування має бути доповнене податковими знижками, а також пільгами для компенсації ризиків вкладень у венчурний капітал.

Економічні інновації базуються на дослідженні показників господарської діяльності, прогнозуванні можливих змін, плануванні впливу нововведень на прибутковість комерційних проектів або виникнення соціального ефекту, подальшому моделюванні існуючої системи матеріального та нематеріального виробництва.

Інновації реалізуються через оптимізацію використання перш за все техніки та технологій, методів регулювання розвитку економіки, ведення господарської діяльності тощо.

За даними Головного управління статистики у Харківській області налічується 158 підприємств, які протягом 2012 р. впроваджували інновації, з них 66 впроваджували інноваційну продукцію, 130 — інноваційні процеси; нові або вдосконалені методи виробництва продукції застосовували 114 підприємств; реалізовували інноваційну продукцію 88 підприємств, придбали нові технології 29 підприємств.

Найбільше інновацій втілено у машинобудуванні — на 53 підприємствах, у виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів — на 38 підприємствах, у хімічній та нафтохімічній промисловості — на 21 підпри-

ємстві тощо. І в добувній, і в переробній промисловості впроваджувалися в основному інноваційні процеси [9, с. 8].

У цьому ж році впроваджено 943 нових технологічних процесів, з них маловідходних та ресурсозберігаючих — 70; реалізовано 276 інноваційних видів продукції, придбано 120 видів нових технологій.

Найвищі показники кількості нових технологічних процесів — у машинобудуванні (676), особливо у виробництві машин та устаткування (573). У цій галузі та підгалузі промисловості також впроваджено багато інноваційних видів продукції (151 та 48 відповідно) [9, с. 6].

Загальний обсяг витрат на інновації на промислових підприємствах Харківської області склав у 2012 р. 738232,1 тис. грн [9, с. 10]. Більшість із них вкладено у розвиток машинобудування — 46,58 %, а також у виробництво неметалевої мінеральної продукції — 20,03 %.

За напрямками формування інновацій у Харківській області загальний обсяг витрат був розподілений таким чином: внутрішні науково-дослідні розробки — 12,24 %; придбання науково-дослідних розробок — 1,25 %; придбання машин, обладнання, програмного забезпечення — 79,97 %; придбання інших технологій — 0,75 %; інші витрати — 5,79 %. Тобто основним напрямом витрат стало придбання машин, обладнання, програмного забезпечення — 590 336,7 тис. грн. Така структура витрат схожа в усіх видах промислової діяльності.

Аналіз джерел фінансування інновацій дає змогу з'ясувати, що за власний рахунок створюється 91,27 % нововведень (673 844,4 тис. грн), за рахунок державного та місцевого бюджетів — 0,20 % (1 455,8 тис. грн), за кошти вітчизняних інвесторів — 0,65 % (4 828,0 тис. грн.), іноземних інвесторів — 0,32 % (2 326,7 тис. грн), наданих кредитів — 7,56 % (55 777,2 тис. грн) [9, с. 12].

Таким чином, сфера інновацій у машинобудуванні підтримується вітчизняними інвесторами, вдвічі менше — іноземними інвесторами й активно кредитується, але основний обсяг витрат фінансується за рахунок власних коштів. Виробництво та розподіл електроенергії, газу та води не фінансується та не кредитується зовні, проте набагато більше коштів ніж у машинобудуванні було отримано з державного та місцевого бюджетів. У цілому переробна промисловість Харківської області характеризується тим, що інноваційні розробки переважно відбуваються за власні кошти.

Обсяг реалізованої інноваційної продукції досяг 2 878 042,0 тис. грн, але становив лише 4,8 % від загального обсягу реалізованої промислової продукції [9, с. 4].

Дані щодо обсягів реалізації інноваційної продукції свідчать про те, що новою для ринку з неї є 3,1 % (1 861 633,4 тис. грн), новою тільки для підпри-

ємств, де вона вироблена — 1,7 % (1 016 408,6 тис. грн); у переробній промисловості ці показники — 4,3 % та 2,3 % відповідно, причому значно відрізняються, є набагато вищими загального рівня — у виробництві машин та устаткування — 21,1 % та 6,8 %, у виробництві транспортних засобів — 14,3 % та 5,9 % [9, с. 14].

У 2012 р. у промисловості освоєно 2 600 279 тис. грн капітальних інвестицій, з них у галузі добування паливно-енергетичних корисних копалин — 595 444 тис. грн (2,3 %); у виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів — 647 946 тис. грн (24,9 %); у машинобудуванні — 797 429 тис. грн (30,7 %), у тому числі у виробництві транспортних засобів та устаткування — 282 409 тис. грн (10,9 %), найменші вкладення за статистичними даними — в обробленні деревини та виробів з неї, крім меблів — 685 тис. грн.

Капітальні вкладення в добувну промисловість у цілому складають лише 2,6 %, у переробну — 79,8 %, у виробництво та розподіл електроенергії, газу та води — 17,6 %.

Динаміка капітальних інвестицій у промисловості Харківської області свідчить про збільшення їх загального обсягу у 2012 р. порівняно з 2011 р. — на 25,4 %.

У добувній промисловості інвестиції зросли на 102,6 %, у переробній — на 29,1 %, у виробництві та розподілі електроенергії, газу та води — на 5,9 %.

Найвищими темпами нарощувалися вкладення у виробництво шкіри та виробів з неї — 858,0 % порівняно з 2011 р. Також зростання вкладень у добування паливно-енергетичних корисних копалин сягає — 294,3 %; у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів — 179,2 %; у виробництво транспортних засобів та устаткування — 173,0 % тощо [9, с. 16].

Підґрунтям проведення інноваційної діяльності є забезпечення функціонування наукових закладів. Статистичні дані дозволяють провести аналіз у розрізі виконання робіт за галузями наук, видами економічної діяльності, у яких вони здійснювалися, секторами (державний, підприємницький, вищої освіти), а також за видами робіт тощо.

Наукова та науково-технічна діяльність у Харківській області організована як на рівні вищих навчальних закладів, академій, так і на галузевому, а також безпосередньо заводському. Усього по області у 2012 р. виконано робіт обсягом 2 371 391,0 тис. грн, у тому числі власними силами — 2 257 904,3 тис. грн (95,2 %). Структура наукових та науково-технічних робіт, виконаних власними силами організацій, така: в організаціях галузевого профілю — 62,1 %; у наукових установах академічного профілю — 24,7 %; заводська наука — 6,8 %; у вищих навчальних закладах — 6,4 % [10, с. 4].

Розподіл валових витрат на виконання науково-технічних робіт поданий у табл. 1 [10, с. 15].

Таблиця 1

**Валові витрати на виконання наукових
та науково-технічних робіт за галузями наук, тис. грн**

Галузі наук	Усього	У тому числі		Внутрішні витрати за рахунок держбюджету
		внутрішні витрати	зовнішні витрати	
Усього по області	2 117 375,7	2 004 956,5	112 419,2	609 840,8
у тому числі природничі науки	735 787,7	699 971,9	35 815,8	417 785,7
з них: фізико-математичні	273 915,9	271 549,6	2 366,3	23 6576,7
хімічні	128 501,1	117 310,6	11 190,5	11 526,7
біологічні	141 018,8	121 336,2	19 682,6	21 875,8
сільськогосподарські	80 309,8	80 201,8	108,0	58 647,6
медичні	68 517,8	68 314,4	203,4	64 099,2
фармацевтичні	9 422,1	9 412,1	10,0	3 530,6
технічні науки	1 248 317,2	1 174 658,4	73 658,8	91 388,5
суспільні науки	41 413,5	40 547,6	865,9	36 794,4
з них: економічні	7 663,5	6 818,1	845,4	3 488,4
юридичні	26 954,8	26 954,8	—	26 673,3

Таким чином, можна визначити структуру витрат за галузями наук (табл. 2).

За розрахунками табл. 3 основна частина витрат на наукові дослідження — внутрішні (94,69 %), з них витрати за рахунок держбюджету — 30,42 %. Більше всього коштів витрачається на технічні науки — 58,96 % від загального обсягу; найменше асигнувань йде на економічні науки.

Валові витрати на виконання науково-технічних робіт за видами економічної діяльності вказані в табл. 4 [10, с. 16].

Таблиця 2

**Структура валових витрат на виконання наукових
та науково-технічних робіт за галузями наук**

Галузі наук	Внутрішні витрати, %	Зовнішні витрати, %	Внутрішні витрати за рахунок держ- бюджету (% від внутрішніх витрат)
Усього по області	94,69	5,31	30,42
у тому числі природничі науки	95,13	4,87	59,69
з них: фізико-математичні	99,14	0,86	87,12
хімічні	91,29	8,71	9,83
біологічні	86,04	13,96	18,03
сільськогосподарські	99,87	0,13	73,13
медичні	99,70	0,30	93,83
фармацевтичні	99,89	0,11	37,51
технічні науки	94,10	5,90	7,78
суспільні науки	97,91	2,09	90,74
з них: економічні	88,97	11,03	51,16
юридичні	100	—	98,96

Таблиця 3

**Загальний розподіл валових витрат на виконання наукових
та науково-технічних робіт за галузями наук**

Галузі наук	Усього, %
1	2
Усього по області	100
у тому числі природничі науки	34,75

Закінчення табл. 3

1	2
з них: фізико-математичні	12,94
хімічні	6,07
біологічні	6,66
сільськогосподарські	3,79
медичні	3,24
фармацевтичні	0,44
технічні науки	58,96
суспільні науки	1,96
з них: економічні	0,36
юридичні	1,27

Таблиця 4

**Валові витрати на виконання наукових та науково-технічних робіт
за видами економічної діяльності**

Види економічної діяльності	Усього, тис. грн	У тому числі		Внутрішні витрати за рахунок держбюджету, тис. грн
		внутрішні витрати, тис. грн	зовнішні витрати, тис. грн	
1	2	3	4	5
Усього по області	2 117 375,7	2 004 956,5	112 419,2	609 840,8
Переробна промисловість	144 029,3	135 530,8	8 498,5	—
Інформація та телекомунікації	2 620,6	2 613,1	7,5	2 485,6
Діяльність у сферах архітектури та інжинірингу, технічні випробування та дослідження	41 015,9	32 351,3	8 664,6	85,0

Закінчення табл. 4

1	2	3	4	5
Наукові дослідження та розробки	1 773 752,9	1 681 799,0	91 953,9	519 153,8
Освіта	147 702,0	145 187,5	2 514,5	87 774,6
Інші види діяльності	8 255,0	7 474,8	780,2	341,8

Таблиця 5

Загальний розподіл валових витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт за видами економічної діяльності

Види економічної діяльності	Усього, %
Усього по області	100
Переробна промисловість	6,80
Інформація та телекомунікації	0,12
Діяльність у сферах архітектури та інжинірингу, технічні випробування та дослідження	1,94
Наукові дослідження та розробки	83,77
Освіта	6,98
Інші види діяльності	0,39

Отже, з табл. 5 видно, що максимальна кількість фінансових ресурсів у 2012 р. була виправдано витрачена у сфері наукових досліджень та розробок (83,77 %), у той же час фінансування наукових розробок закладами освіти здійснювалося менш інтенсивно (6,98 %), витрати на інформаційні та телекомунікаційні дослідження склали найменшу частку від загального обсягу (0,12 %).

Висновки. Таким чином, незважаючи на значні витрати, яких потребують нововведення, передумовою економічного розвитку є постійна заміна технологій, що використовуються, на більш досконалі; оптимізація організації господарської діяльності; здійснення проектів, спрямованих на отримання соціального ефекту тощо. Складовими інновацій стають як матеріальна база, фінансові кошти, так і вкладення в підвищення кваліфікації працівників, посилення наукового потенціалу всіх рівнів — виробничого, академічного, загальнодержавного. Сучасні системи збору, обробки,

передачі інформації суттєво прискорюють вирішення теоретичних та практичних наукових проблем.

Серед основних напрямів створення та впровадження інновацій можна виділити такі:

- стимулювання зростання інтелектуального капіталу;
- модернізація техніки, що використовується для досягнення наукових результатів;
- управління як процесом виникнення інновацій, так і доведенням їх до структур, які забезпечують прибутковість виробництва або надання послуг;
- фінансування фундаментальних досліджень як бази перспективних, у тому числі економічно вигідних розробок;
- додержання принципу ефективності вкладень у розвиток інноваційної діяльності, тобто забезпечення віддачі від витрачених ресурсів, здійснення перевірки комерційної доцільності прикладних досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутко М. Проблеми реалізації інноваційної моделі розвитку економіки на регіональному рівні / М. Бутко // Економіка України. — 2002. — № 11. — С. 11–17.
2. Ковтун О. І. Інноваційні стратегії підприємств: теоретико-методологічні засади / О. І. Ковтун // Економіка України. — 2013. — № 4. — С. 44–56.
3. Патон Б. Є. Наука — інноваціям / Б. Є. Патон // Наука та інновації. — 2008. — № 5. — С. 19–20.
4. Тетеринець Т. А. Структурні зміни основного капіталу як фактор комплексної модернізації економіки Беларусі / Т. А. Тетеринець // Економіка України. — 2013. — № 11. — С. 61–76.
5. Федулова Л. І. Інноваційний вектор розвитку промисловості України / Л. І. Федулова // Економіка України. — 2013. — № 4. — С. 15–23; № 5. — С. 30–37.
6. Червінська Л. П. Інноваційна трудова діяльність: сутність та особливості / Л. П. Червінська, М. І. Кальницький // Економіка, фінанси, право. — 2010. — № 9. — С. 11–15.
7. Шовкун І. А. Високотехнологічні послуги у зовнішній торгівлі: світовий досвід та українські реалії / І. А. Шовкун // Економіка України. — 2013. — № 9. — С. 47–72.
8. V Міжнародний салон винаходів і нових технологій // Наука та інновації. — 2008. — № 4. — С. 74–77.
9. Інноваційна діяльність у Харківській області за 2012 рік : Комплексний статистичний бюлетень ; відп. за вип. З. О. Ярошенко. — Х. : Головне управління статистики у Харківській області, 2013. — 19 с.
10. Наукова діяльність у Харківській області за 2012 рік : Комплексний статистичний бюлетень ; відп. за вип. З. О. Ярошенко. — Х. : Головне управління статистики у Харківській області, 2013. — 35 с.

ИННОВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК ПРЕДПОСЫЛКА УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Короленко В. В.

В статье изложен анализ инновационной деятельности, нацеленной на совершенствование организации производства, предоставления услуг, социальной сферы. Приведены статистические материалы 2011–2012 гг. по предприятиям Харьковской области. Предложены направления обеспечения создания и внедрения инноваций.

Ключевые слова: инновация, инновационная деятельность, финансирование инноваций, научно-технические работы.

INNOVATION ACTIVITIES AS BACKGROUND OF THE STABLE ECONOMIC DEVELOPMENT

Korolenko V. V.

The analysis of innovation activities that improve the organization of the production, representation of services and of social sphere has been set up in the article. The statistical materials for the period of 2011–2012s of the Kharkov region has been used. The directions of the providing of the innovation creation and introduction has been proposed.

Key words: innovation, innovation activities, innovation funding, scientific and technical work.

УДК 330.341.1

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

*Н. В. Можайкіна, кандидат економічних наук, доцент
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова*

Проведено аналіз сучасних тенденцій розвитку інноваційної діяльності підприємств України. Розглянуто основні проблеми, які стримують інноваційну активність українських підприємств і визначено пріоритетні напрями їх активізації.